

Asia: Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotus ja alueelliset siirtymäsuunnitelmat liitettäväksi Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 – EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaan sekä niitä koskeva ympäristöselostus

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotuksesta ja siitä koskevasta ympäristöselostuksesta. JTF:n kautta on tarkoitus jakaa 448 miljoonaa euroa oikeudenmukaista siirtymää edistäviin hankkeisiin. Ohjelman suunnittelualue kattaa 14 maakuntaa Suomen 18 maakunnasta. Suomen perusteluna ohjelman kautta jaettavan rahan käytölle on ollut turpeen energiakäytön puolittaminen. Oikeudenmukaista siirtymää tarvitaan, jottei ilmasto- ja luontokatopoliittikka aseta ihmisiä kohtuuttomiin vaikeuksiin tai kasvata eriarvoisuutta.

Oikeudenmukainen siirtymä tarkoittaa siirtymää edistäviä politiikkatoimia, edellämäinittujen toimien aiheuttamien haitallisten vaikutusten tunnistamista sekä hallittuja ja suunnitelmallisia toimia haitallisten vaikutusten välttämiseksi ja vähentämiseksi. Nyt lausunnoilla oleva Suomen ohjelmaehdotus ei onnistu vakuuttamaan siitä, että rahaston varoja käytetään tehokkaasti oikeudenmukaista siirtymää edistäviin hankkeisiin.

Turvetuotannon puolittaminen aiheuttaa sosiaalisia vaikutuksia, joiden lieventämiseen JTF-rahaston käyttö on perusteltua. Turvetuotannossa on kuitenkin Suomessa vain vähän työpaikkoja ja ne keskittyvät lähinnä muutamaan maakuntaan¹. JTF-rahastosta saatava kokonaissumma on niin suuri, että se mahdollistaa huomattavasti laajemman elinkeinotoiminnan kehittämisen tuettavilla alueilla. Esimerkiksi JTF-rahoituksella tavoitellaan 3 848 uutta työpaikkaa, vaikka turvetuotannon suoraan tai välillisesti työllistävä vaikutus vastaa vain noin 2 500 työpaikkaa, joista osa vielä säilyy tukikauden loppuun, mikäli turvetuotanto virallisen tavoitteen mukaisesti ainoastaan puolitetaan. Äärimmäisenä esimerkkinä Pohjanmaalla tavoitellaan 170 uutta työpaikkaa turvetuotannosta häviävän 30 työpaikan tilalle. Koska kyseessä on näin laaja aluetalouden kasvatusohjelma, tulisi

¹ Turvealan alueellisesta jakautumisesta ja työllisyysvaikutuksista tarkemmin esim. PTT, 2021, saatavilla osoitteessa: http://www.ptt.fi/media/turvetoimiala_policybrief_012021.pdf

rahoituksella tuettavalle toiminnalle asettaa huomattavasti JTF-asetuksen edellyttämää ja lausuttavassa suunnitelmassa esitettyä tiukemmat luontokato- ja ilmastokriteerit.

On perusteltua, että tukea ollaan suuntaamassa ekologista siirtymää edistää toimintaan kuten esimerkiksi energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian lisäämiseen, turvetuotantoalueiden ennallistamiseen ja turvetta korvaaviin innovaatioihin. Samoin on hyvä, että turvetuotannon vähenemisen työllisyysvaikutuksia pehmennetään tukemalla uudelleen koulutusta. JTF-asetuksen määritelmä tukikelpoisesta toiminnasta (artikla 8) on kuitenkin laeva ja lista ulkopuolelle suljettavasta toiminnasta (artikla 9) suppea, joten jäsenmailla on paljon vapauksia siinä, miten varoja käytetään. Kun edellytettävä DNSH-kriteeristökin sulkee pois lähinnä merkittävästi päästöjä kasvattavat toiminnot, tulisi Suomen kansallisessa ohjelmassa sekä alueellisissa siirtymäsuunnitelmissa varmistaa esitettyä paremmin se, että tuki kohdistetaan aidosti kestävään ja ekologista siirtymää vauhdittavaan liiketoimintaan ja tutkimukseen.

Nyt näin ei kaikilta osin ole vaan suuri osa tuesta aiotaan suunnata myös sellaisen liiketoiminnan (mm. metsätalouden, elintarvikealan ja matkailun) laajentamiseen, jolla tiedetään nykymuodossaan olevan haitallisia ympäristövaikutuksia. Riittävin kriteerein nämäkin investoinnit voisivat edistää kyseisten toimialojen ripeää uudistumista luontokatoa torjuviksi ja hiilivapaiksi, mutta suunnitelmien perusteella tällainen ohjaus jää puuttumaan. Tämä on huolestuttavaa, sillä oikeudenmukaisen siirtymän nimissä erilaisiin tukiin jaetaan satoja miljoonia euroja verovaroja.

Lausuttavana olevassa ympäristöselostuksessa varoitetaan, että "työllisyyttä lisäävillä toimenpiteillä saattaa kuitenkin olla negatiivisia vaikutuksia luonnonympäristöön ja luonnonvarojen käyttöön". Tätä ei voi pitää hyväksyttävänä. Lausuttavana oleva selostus ympäristövaikutuksista on huolestuttavan yleisluontoinen ja epävarma, koska tuettavan toiminnan laadusta ei rajoitteiden lievyydestä johtuen ole tarkkaa tietoa.

Kommentoitavissa suunnitelmissa kuten muussakin politiikassa tulisi huomioida aiempaa kattavammin se, että Suomessa kuten kaikkialla muuallakin maailmassa tarvitaan kattava ja nopea siirtymä päästöttömään ja luonnon monimuotoisuutta suojelemaan yhteiskuntaan. Tämä tarkoittaa laajempaa ja kokonaisvaltaisempaa politiikkaa sen sijaan, että yhteen suuripäästöiseen toimialaan kohdistuvan ilmastopolitiikan haitallisia työllisyys- ja talousvaikutuksia paikataan varsin yleisellä liiketoiminnan tukemisella "työllisyyden ja kestävien aluetalouksien turvaamiseksi".

Se, että JTF-rahoitukselle esitetään lausuttavana olevassa kokonaisuudessa melko yleistä liiketoimintaa ja tuotekehitystä edistävää käyttöä, osoittaa, ettei ekologisen kriisin vaatiman ratkaisun kiireellisyyttä ja kattavuutta ole vielä kunnolla sisäistetty yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Tukitoimien kohteena oleva turveteollisuus on varoittava esimerkki toimialasta, jonka ympäristölle tuhoisaa toimintaa on vuosikausien ajan pitkitetty yhteiskunnan tuilla sivuuttaen samalla suunnitelmallinen alasajo. Kansallista ohjelmaa ja

alueellisia siirtymäsuunnitelmia tulisikin korjata siten, että niillä varmistetaan, ettei JTF-tukea päädy toimintaan, josta on lähivuosikymmeninä päästävä eroon.

Oikeudenmukaisen siirtymän, joka varmistaa sekä ekologisen että sosiaalisen kestävyuden, koordinoimiseksi tarvitaan poikkileikkaavaa kansallista tutkimusta ja koordinaatiota (esim. osana uudistetun ilmastolain määrittelemää ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmää), jotta koko Suomen elinkeinorakenne saadaan ripeästi sellaiseksi, ettei se kuormita ilmastoa eikä muuta ympäristöä ja jossa materiaali kiertää tehokkaasti mahdollisimman vähäisellä neitseellisten luonnonvarojen hyödyntämisellä. Kokonaisnäkemys auttaisi oikeudenmukaisen siirtymän suunnittelussa ja tukitoimenpiteiden tehokkaassa kohdentamisessa.²

² Skotlannissa toimii oikeudenmukaisen siirtymän komitea, jonka tuoreimmassa, heinäkuussa 2022 julkaistussa raportissa korostetaan järjestelmätason muutokseen tähtäävän teollisuuspolitiikan tarpeellisuutta. Suomessa tämänkaltaista työtä viriteltiin toimialojen vähähiilisyystiekarttojen kautta, mutta prosessista tarvitaan jatkuva ja muuta yhteiskuntaa (mm. tutkimus ja kansalaisyhteiskunta) paremmin osallistava. Ks. Just Transition Commission, 2022, Making the Future: Initial Report of the 2nd Just Transition Commission, saatavilla osoitteessa:
<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/independent-report/2022/07/making-future-initial-report-2nd-transition-commission/documents/making-future-initial-report-2nd-transition-commission/making-future-initial-report-2nd-transition-commission/govscot%3Adocument/making-future-initial-report-2nd-transition-commission.pdf?forceDownload=true>